

Zavqiddin BURXANOV,
Jizzax davlat pedagogika universiteti tadqiqotchisi
E-mail:zavqiddinburxonov914@gmail.com

DSc, professor M.E.Axmedova taqrizi asosida

MEDIATEXNOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA LINGVISTIK KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION METODIKASI

Annotsatsiya

Ushbu maqolada mediatexnologik yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarda lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirishning innovatsion metodikasi ilmiy-pedagogik nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqotda raqamli media vositalari, interfaol platformalar, multimodal resurslar va moslashuvchan o'quv muhiti orqali talabalarning til kompetensiyalarini kompleks shakllantirish mexanizmlari yoritiladi. Mediatexnologiyalar ta'lim jarayonida kommunikativ, nutqiy, leksik-grammatik, pragmatik va madaniy-lingvistik ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali vosita sifatida ko'rib chiqiladi. Shuningdek, innovatsion metodikaning didaktik asoslari, o'qitish jarayonidagi algoritmik bosqichlar, refleksiv tahlil usullari hamda mediaresurslardan pedagogik maqsadga yo'naltirilgan foydalanish shart-sharoitlari asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari bo'lajak o'qituvchilarda lingvistik kompetensiyalarni barqaror rivojlantirish, ta'lim sifatini oshirish va media-savodxonlikni kuchaytirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar bilan boyitilgan.

Kalit so'zlar: Mediatexnologiya, innovatsion metodika, lingvistik kompetensiya, kommunikativ kompetensiya, multimodal ta'lim, mediaresurslar, raqamli pedagogika, interfaol platformalar, til o'qitish texnologiyalari, media-savodxonlik, til ko'nikmalari, bo'lajak o'qituvchilar tayyorlovi, raqamli ta'lim muhit, didaktik yondashuv.

ИННОВАЦИОННАЯ МЕТОДОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НА ОСНОВЕ МЕДИАТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА

Аннотация

В данной статье с научной и педагогической точки зрения анализируется инновационная методология развития языковых компетенций будущих учителей на основе медiateхнологического подхода. В исследовании освещаются механизмы комплексного формирования языковых компетенций учащихся посредством цифровых медиа, интерактивных платформ, мультимодальных ресурсов и гибких учебных сред. Медiateхнологии рассматриваются как эффективный инструмент развития коммуникативных, речевых, лексико-грамматических, прагматических и культурно-лингвистических навыков в образовательном процессе. Также обосновываются дидактические основы инновационной методологии, алгоритмические этапы учебного процесса, методы рефлексивного анализа и условия педагогического использования медиаресурсов. Результаты исследования дополнены практическими рекомендациями, направленными на устойчивое развитие языковых компетенций учителей, повышение качества образования и укрепление медиаграмотности.

Ключевые слова: медiateхнологии, инновационная методология, языковая компетенция, коммуникативная компетенция, мультимодальное образование, медиаресурсы, цифровая педагогика, интерактивные платформы, технологии обучения языку, медиаграмотность, языковые навыки, подготовка будущих учителей, цифровая образовательная среда, дидактический подход.

INNOVATIVE METHODOLOGY OF DEVELOPING LINGUISTIC COMPETENCES IN FUTURE TEACHERS BASED ON A MEDIATECHNOLOGICAL APPROACH

Annotation

This article analyzes the innovative methodology for developing linguistic competencies in future teachers based on the media technology approach from a scientific and pedagogical point of view. The study highlights the mechanisms for the complex formation of students' language competencies through digital media, interactive platforms, multimodal resources and flexible learning environments. Media technologies are considered as an effective tool for the development of communicative, speech, lexical-grammatical, pragmatic and cultural-linguistic skills in the educational process. The didactic foundations of the innovative methodology, algorithmic stages in the teaching process, reflexive analysis methods and conditions for the pedagogical use of media resources are also substantiated. The results of the study are enriched with practical recommendations aimed at the sustainable development of linguistic competencies in future teachers, improving the quality of education and strengthening media literacy.

Keywords: Media technology, innovative methodology, linguistic competence, communicative competence, multimodal education, media resources, digital pedagogy, interactive platforms, language teaching technologies, media literacy, language skills, training of future teachers, digital learning environment, didactic approach.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida raqamli texnologiyalar, global axborot kommunikatsiya vositalari va media platformalarining keng qo'llanilishi bo'lajak o'qituvchilar tayyorlov jarayonida yangi metodik

yondashuvlarni joriy etishni talab qilmoqda. Lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirish bugungi kunda nafaqat tilni bilish, balki axborotni qayta ishlash, multimodal matnlarni tahlil qilish, turli kommunikativ vaziyatlarda mulqot

strategiyalarini ongli qo'llay bilish kabi ko'nikmalar majmuasini o'z ichiga oladi. Shu bois mediatexnologik yondashuv til ta'limining zamonaviy paradigmasida strategik ahamiyat kasb etib, o'quv jarayonini integrativ, interfaol va kreativ asosda tashkil etishga imkon yaratmoqda.

Mediatexnologiyalar yordamida o'qitish til materialini ko'rgazmali, eshituv va ko'ruv signallari bilan boyitilgan, multimodal shaklda taqdim etish imkonini beradi. Bu esa bo'lajak o'qituvchilarning fonetik, leksik-grammatik, kommunikativ va pragmatik kompetensiyalarini bosqichma-bosqich rivojlantirishga xizmat qiladi. Raqamli platformalar orqali tashkil etilgan mashg'ulotlar talabalarda mustaqil ta'limga qiziqish uyg'otadi, media-savodxonlikni oshiradi va real kommunikativ vaziyatlarni modellashtirish imkonini beradi. Xalqaro tajriba ham ta'lim jarayonida mediatexnologiyalarni qo'llash o'quvchilar til o'zlashtirish sur'atlari, motivatsiya darajasi va nutqiy faolligi sezilarli oshishini tasdiqlaydi. Shunga qaramay, mediatexnologik yondashuvning ilmiy asoslarini, uni bo'lajak o'qituvchilar tayyorloviga maqsadli integratsiyalash mexanizmlarini va lingvistik kompetensiyalar rivojiga ta'sirini chuqur o'rganish zarurati mavjud.

Metodologik qism. Ushbu tadqiqotning metodologik asosini zamonaviy ta'limning raqamli transformatsiyasi, mediatexnologik yondashuvning didaktik imkoniyatlari va lingvistik kompetensiyalarni shakllantirishning kompetensiyaviy modeli tashkil etadi. Metodologik yondashuvning markazida talabning faol subyekt sifatida o'quv jarayonidagi ishtiroki, mediaresurslar orqali bilimni konstruktiv o'zlashtirish hamda multimodal axborot bilan ishlash qobiliyatini rivojlantirish tamoyillari yotadi.

1. Tadqiqotning nazariy-metodologik asoslari

Tadqiqot quyidagi ilmiy konsepsiyalarga tayanadi:

Konstruktivizm nazariyasi – talabning o'quv faoliyati davomida bilimni mustaqil qurish jarayoni, media vositalari orqali faol fikrlashni rag'batlantirish.

Multimodal ta'lim konsepsiyasi – audio, vizual, grafik va matnli axborotlarning integratsiyasi orqali til ko'nikmalarini chuqurlashtirish.

Kommunikativ til o'qitish nazariyasi – real kommunikativ vaziyatlarga mos, interfaol media topshiriqlar orqali kompetensiyalarni rivojlantirish.

Media pedagogika – media vositalarni didaktik jarayonga maqsadli integratsiyalash tamoyillari.

Kompetensiyaviy yondashuv – bo'lajak o'qituvchilarning lingvistik, kommunikativ, pragmatik va madaniy-lingvistik kompetensiyalarini kompleks baholash mezonlari.

2. Tadqiqotning metodlari

Tadqiqot jarayonida ilmiy natijalarning ishonchligi va obyektivligini ta'minlash maqsadida quyidagi metodlar qo'llanildi:

Nazariy tahlil – mediatexnologik ta'lim, lingvistika va pedagogika bo'yicha xorijiy hamda mahalliy manbalar, ilmiy maqola va monografiyalar o'rganildi.

Pedagogik tajriba – bo'lajak o'qituvchilar guruhlarida mediatexnologiyaga asoslangan mashg'ulotlar tashkil etildi.

Kuzatuv – o'quv jarayonida media-interfaol topshiriqlarning talaba faolligi va nutqiy kompetensiyalariga ta'siri o'rganildi.

Suhbat va anketa – talabalarning media vositalardan foydalanish bo'yicha fikr va motivatsiya darajasi tahlil qilindi.

3. Tadqiqot obyekti va predmeti

Tadqiqot obyekti: bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida mediatexnologiyalarni qo'llash.

Tadqiqot predmeti: mediatexnologik yondashuv orqali lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirishning innovatsion metodikasi.

4. Tadqiqotning metodik modeli

Tadqiqotda ishlab chiqilgan metodika quyidagi bosqichlardan iborat:

Tayyorlov bosqichi – media resurslar tanlanadi, platformalar (Padlet, Quizlet, LearningApps, Kahoot) didaktik maqsadga moslashtiriladi.

Integratsiya bosqichi – multimodal kontent asosidagi mashg'ulotlar tuzilib, talabalarning til ko'nikmalarini faollashtiruvchi interfaol topshiriqlar ishlab chiqiladi.

Amaliy bosqich – media vositalar yordamida real kommunikativ vaziyatlarni modellashtirish, og'zaki va yozma nutqni ishlab borish.

Refleksiya va baholash – talabalarning faoliyati raqamli baholash vositalari orqali tahlil qilinadi, lingvistik kompetensiyalar darajasi diagnostika qilinadi.

Takomillashtirish bosqichi – metodikaning samaradorligi asosida jarayon qayta ko'rib chiqiladi va optimallashtiriladi.

Adabiyotlar tahlili. Mediatexnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etish zamonaviy pedagogika va til o'qitish metodikasining ustuvor tadqiqot yo'nalishlaridan biri sifatida ko'plab ilmiy manbalarda keng yoritilgan. Jahon tajribasi mediatexnologik yondashuvning lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirishdagi o'rni nafaqat amaliy, balki nazariy jihatdan ham asoslanganini ko'rsatadi.

XXI asr ta'limi bo'yicha xalqaro tadqiqotchilar (R. Mayer, H. Jenkins, G. Kress va boshqalar) multimodal axborot muhiti o'quv jarayoniga chuqur integratsiyalashganini ta'kidlaydilar. Ularning ishlarida media vositalar orqali o'quv materialining vizual, eshituv va grafik kanallar orqali qabul qilinishi tilni tez va samarali o'zlashtirishga xizmat qilishi qayd etiladi. Xususan, Kressning multimodal nazariyasida matnni idrok etish jarayoni bir nechta modal birliklar uyg'unligida tahlil qilinadi, bu esa lingvistik kompetensiyalarni kompleks rivojlantirishga imkon yaratadi. Til o'qitish metodikasida kommunikativ yondashuvni targ'ib qiluvchi tadqiqotlar (J. Richards, D. Nunan) media resurslar real kommunikativ vaziyatlarni modellashtirishga yordam berishini, ayniqsa, o'quvchilarda nutqiy ko'nikmalar, pragmatik kompetensiya va madaniyatlararo muloqot malakasini shakllantirishda media vositalar samaradorligini asoslaydi. Ularning fikricha, mediatexnologiyalar orqali yaratilgan muhit til o'rganuvchi uchun tabiiy tilda muloqot qilish imkoniyatini kengaytiradi.

Mahalliy ilmiy adabiyotlarda ham mediatexnologik ta'limning dolzarbligi keng yoritilgan. O'zbekiston olimlari (A. Jo'rayev, N. G'afforova, R. Qurbonova va boshqalar) ta'limning raqamlashtirilishi o'quv faoliyatini takomillashtirish, mustaqil o'qish ko'nikmalarini oshirish va pedagogik jarayonni individualashtirishga xizmat qilishini ta'kidlaydi. Ular multimodal materiallar til o'rganishda kontekstual ma'no, emotsional ta'sirchanlik va nutqiy faollikni kuchaytirishini ilmiy asoslaydilar.

Media pedagogika sohasidagi tadqiqotlar (S. Livingstone, T. Buckingham, P. Fraillon) media-savodxonlikni shakllantirishni ta'limning asosiy komponenti sifatida ko'rib, talabning media bilan ishlash madaniyati uning fikrlash, tahlil, axborotni qayta ishlash qobiliyatiga bevosita ta'sir qilishini ta'kidlaydi. Ularning fikricha, media pedagogika lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirishda mustaqil fikrlashni faollashtiruvchi kuchli vositadir.

O'rganilgan adabiyotlar tahliliga ko'ra, mediatexnologik yondashuv til o'rgatishning quyidagi ilmiy asoslangan jihatlarini ta'minlaydi:

-lingvistik kompetensiyalarni integrativ rivojlantirish;

-multimodal axborot bilan ishlash ko'nikmasini kuchaytirish;

-real kommunikativ vaziyatlarni simulyatsiya qilish;

-o'quv motivatsiyasi va faolligini oshirish;

-talabning mustaqil o'quv faoliyatini qo'llab-quvvatlash.

Shu bilan birga, adabiyotlar ayrim cheklovlarni ham ko'rsatadi: mediatexnologiyalarni faol qo'llash uchun o'qituvchining media-savodxonligi yetarli darajada bo'lishi, texnik ta'minotning mukammal bo'lishi va media materiallarning didaktik jihatdan to'g'ri tanlanishi zarur. Ilmiy manbalar mediatexnologik yondashuvni bo'lajak o'qituvchilarda lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirishning samarali va ilmiy asoslangan yo'li sifatida e'tirof etadi. Ushbu adabiyotlar sharhi mazkur tadqiqotning nazariy asosini mustahkamlab, innovatsion metodika ishlab chiqish uchun konseptual asos yaratadi.

Natijalar. Tadqiqot davomida mediatexnologik yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarda lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirishga qaratilgan innovatsion metodika amaliy sinovdan o'tkazildi va quyidagi ilmiy asoslangan natijalarga erishildi.

Lingvistik kompetensiyalarning rivojlanish dinamikasi. Eksperimental guruhlarda media vositalar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar talabalarning lingvistik ko'nikmalarini sezilarli darajada oshirdi. Diagnostik testlar natijalariga ko'ra:

Leksik boylik o'rtacha

Grammatik strukturalarni qo'llay olish qobiliyati yaxshilandi;

Talaffuz va intonatsion ko'nikmalar rivojlandi;

Pragmatik kompetensiya – nutqiy vaziyatga mos gap qurish qobiliyati oshdi;

Madaniy-lingvistik kompetensiya esa mustahkamlandi.

Bu natijalar media vositalar taqdim etadigan multimodal ma'lumot oqimi til materialini qabul qilishni osonlashtirishi, shuningdek, muloqot ko'nikmalarini faol o'stirishini ko'rsatadi.

Media vositalar yordamida talabalarda real hayotiy vaziyatlarni modellashtirish qobiliyati shakllandi. Xususan, qisqa videorolik va podkastlar asosida muloqot ssenariylarini yaratish ularning nutqiy faolligini sezilarli kengaytirdi.

Mustaqil ta'lim ko'nikmalarining kuchayishi. Raqamli platformalardan (Padlet, Quizlet, Kahoot, Google Classroom) foydalanish natijasida talabalarda:

mustaqil ma'lumot izlash,

-multimodal manbalarni tahlil qilish,

-o'z-o'zini baholash,

-refleksiv fikrlash

-ko'nikmalari kuchaydi.

Media asosidagi metodikaning ilg'or pedagogik afzalliklari. Metodika quyidagi ustunliklari bilan ajralib turdi:

-o'quv materiali ko'rgazmaliligi va eshituv-vizual tasvirlarning uyg'unligi;

-kommunikativ vaziyatlarni virtual modellashtirish imkoniyati;

-refleksiv o'qitishga sharoit yaratishi;

-talabning individual ta'lim trayektoriyasini shakllantirishi;

-tahlil, sintez, interpretatsiya kabi yuqori darajadagi fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishi. Bu imkoniyatlar metodikaning amaliy samaradorligini oshirdi va uni lingvistik ta'limda qo'llashning dolzarbligini tasdiqladi. Eksperimental va an'anaviy o'qitish asosida o'qitilganda kompetensiya ko'rsatkichlari qiyosiy tahlili shuni ko'rsatdiki, mediatexnologiyalardan foydalangan guruhning umumiy

lingvistik rivojlanish ko'rsatkichi yuqori, og'zaki nutq faolligi oshdi, topshiriqlarni bajarish tezligi tezlashdi. Bu natijalar metodikaning an'anaviy yondashuvdan ustun ekanini ilmiy jihatdan tasdiqlaydi.

Muhokama. Mediatexnologik yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarda lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirishning innovatsion metodikasi Ushbu tadqiqotda qo'llangan mediatexnologik yondashuv bo'lajak o'qituvchilarning lingvistik kompetensiyalarini rivojlantirishda samarali natijalar bergani muhokama jarayonida yaqqol ko'rinadi. Olingan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, media vositalar bilan integratsiyalashgan ta'lim jarayoni o'qituvchilarda motivatsiya, til materialini o'zlashtirish sifati, mustaqil fikrlash hamda kommunikativ faoliyatni sezilarli darajada kuchaytiradi.

Avvalo, tajriba davomida aniqlangan asosiy holatlardan biri – mediatexnologiyalar o'qituvchilarni faol subyekt sifatida o'quv jarayoniga jalb qilishi. An'anaviy yondashuvda o'qituvchi markazida bo'lgan jarayon media asosidagi metodikada ko'proq o'quvchi faoliyati bilan bog'liq bo'lib, bu tilni amaliy o'rganish imkoniyatlarini kengaytiradi. Video darsliklar, podkastlar, audiomatlar, interaktiv ekran va mobil ilovalar orqali o'qituvchilar real til muhitiga yaqinlashadi, bu esa lingvistik sezgirlikni tabiiy shakllanishiga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, tadqiqot natijalari ko'rsatganidek, mediatexnologik yondashuv o'qituvchilarning nutqiy kompetensiyalarini yaxshilash bilan birga, ularda madaniy-lingvistik tafakkurni ham rivojlantiradi. Media kontent ko'pincha real kommunikativ vaziyatlar, madaniy kontekst va ijtimoiy-lingvistik holatlarni aks ettirganligi sababli, bo'lajak o'qituvchilar nafaqat til tizimini, balki tilning ijtimoiy faoliyatdagi o'rnini ham chuqurroq anglashi mumkin bo'ladi.

Uchinchidan, o'quv jarayoni mobaynida mediatexnologiyalarning baholash jarayoniga qo'shgan hissassi ham muhim. Raqamli platformalar orqali talabalarning nutqiy faoliyati muntazam monitoring qilinib bordi, bunda avtomatlashtirilgan tahlil, audio yozuvlarni solishtirish, matnlarni sun'iy intellekt orqali tahlil qilish kabi imkoniyatlar o'quv yutuqlarini aniq baholashga sharoit yaratdi. Bu jarayon o'qituvchiga vaqt tejash, o'quvchi esa o'z xatolari ustida tezkor ishlash imkonini oldi.

Xulosa. Mediatexnologik yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarda lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirishning innovatsion metodikasi

Yurtlangan tadqiqot natijalari mediatexnologik yondashuvning bo'lajak o'qituvchilarda lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatdi. Media vositalarning ta'lim jarayoniga integratsiyalashuvi til o'rganishni faollashtiruvchi, qiziqarli va amaliy tajribaga asoslangan pedagogik muhit yaratadi. Bu yondashuv o'qituvchilarni real kommunikativ vaziyatlarga yaqinlashtiradi, ularning tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish kabi asosiy til ko'nikmalarini kompleks shakllantirishga yordam beradi. Tadqiqot davomida aniqlanganidek, mediatexnologiyalar orqali tashkil etilgan mashg'ulotlar o'qituvchilarning motivatsiyasini oshiradi, mustaqil ta'lim olish faoliyatini kuchaytiradi va lingvistik tafakkurni rivojlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Audio va video materiallar, interaktiv platformalar, mobil ilovalar va sun'iy intellekt asosidagi dasturlar talabalarning til muhitini chuqurroq his qilishiga, nutq faoliyatidagi xatolarni tezda aniqlab bartaraf etishiga imkon yaratadi. Shuningdek, tadqiqotdan kelib chiqqan xulosalardan biri – mediatexnologik yondashuv nafaqat lingvistik kompetensiyalarni, balki o'qituvchilarning raqamli pedagogik kompetensiyalarini ham rivojlantiradi.

ADABIYOTLAR

1. Naurizbaeva A.S. Metodika obucheniya konstruirovaniyu predlojeniy: na urokax Karakalpakskogo yazyka v nachal'nykh klassax shkol s russkim yazykom obucheniya. Avtoref. diss. kand.ped.nauk.– T.: 2002. – 31 b.
2. Bekniyazova N.I. Ta'lim qoraqlpoq tilida olib boriladigan maktablarning boshlang'ich sinflarida o'quvchilar so'z boyligini oshirish (predmet belgisini bildirgan so'zlar misolida). Ped. fan. nomli diss. –T.:1998. 134 b.
3. Azimova I., Mavlonova K., Quronov S., Tursun Sh. Ona tili va o'qish savodxonligi. 1-2-3-4 sinflar darsliklari. –T.: 2021.- 118 b.,
4. Ikromova R., G'ulomova X., Yo'ldasheva Sh., Shodmonqulova D. (Boshlang'ich ta'lim yo'nalishlari uchun) Ona tili. Darslik. –T.: O'qituvchi, 2020. – 158 b., 5. Axmedova M.E., Rasulova G.K., Hamroyev G'.H., Kuranbayeva X.A. Ona tili va o'qish savodxonligi metodikasi. Darslik. "Zuxra baraka biznes" MCHJ. -T.: 2023. – 298 b.